

ARKADIUSZ MATUSIAK

**WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
UCZELNIA ŁAZARSKIEGO**

**STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
PT. „AKT OSKARŻENIA JAKO SKARGA ZASADNICZA
W POLSKIM PROCESIE KARNYM”**

**PRACA DOKTORSKA PRZYGOTOWANA POD KIERUNKIEM
DR HAB. JACKA KOSONOGI**

Warszawa, 18 stycznia 2023

Praca stanowi próbę kompleksowej analizy problematyki aktu oskarżenia jako skargi zasadniczej w polskim procesie karnym. Generalnym założeniem jest zaprezentowanie aktu oskarżenia na szerokim tle: normatywnym, dogmatycznym, historycznym i pragmatycznym. Celem rozprawy jest również ocena istniejącego modelu normatywnego oraz przedstawienie propozycji rozwiązania najistotniejszych problemów interpretacyjnych w tym zakresie. Chodziło mi również o teoretyczne i całościowe usystematyzowanie wszystkich kwestii związanych z tym zagadnieniem.

W szczególności praca ma na celu stwierdzenie czy w obowiązującym stanie prawnym akt oskarżenia oraz jego surogaty są wystarczającym środkiem procesowym służącym realizacji funkcji oskarżycielskiej i zasady skargowości. Przedmiotem dociekań naukowych jest również analiza tego czy system skarg oskarżycielskich jest adekwatny do rodzaju spraw, w których kierowane są poszczególne skargi oraz czy w odpowiednim stopniu realizuje gwarancje procesowe uczestników postępowania, w tym zwłaszcza oskarżonego.

Temat pracy odnosi się wprost do instytucji prawa karnego procesowego, ale ze względu na ingerencję skargi oskarżycielskiej w sferę praw i wolności obywatelskich pozostaje też w ścisłym związku z prawem konstytucyjnym, w zakresie prawa do obrony i jego konstytucyjnych gwarancji. Konieczna jest więc wszechstronna analiza zagadnień z zakresu prawa karnego procesowego oraz z zakresu prawa konstytucyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem prawa oskarżyciela do wnoszenia i popierania aktu oskarżenia i prawa obywatela do sądu oraz prawa do obrony. Instytucja aktu oskarżenia ma także doniosłe znaczenie w kształtowaniu toku postępowania karnego i zakreslenia jego ram przedmiotowo–podmiotowych.

Tezą pracy jest twierdzenie, że wprowadzie akt oskarżenia wraz z pozostałymi skargami zasadniczymi tworzą spójny system skarg, pozwalający na prawidłową realizację zasady skargowości, lecz regulacje szczegółowe w tym zakresie wymagają pewnej korekty legislacyjnej, zmierzającej z jednej strony w kierunku usprawnienia postępowania i zwiększenia gwarancji procesowych jego uczestników, z drugiej natomiast doprecyzowania wzajemnej relacji pomiędzy poszczególnymi skargami i uszczegółowienia ich formy.

W rozważaniach wykorzystano przede wszystkim metodę dogmatycznej analizy obowiązujących unormowań prawa karnego procesowego, a niejednokrotnie również prawa konstytucyjnego. Przez metodę dogmatycznej analizy należy rozumieć metodę logiczno–językową, łączącą w sobie egzegezę określonych przepisów prawa oraz ocenę istniejących rozwiązań, w tym formułowanie postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda*.

W pracy uwzględniono zwłaszcza takie elementy metody dogmatycznej jak: opis i systematyzacja norm prawnych, wykładnia prawa, ustalanie i definiowanie pojęć, analiza praktyki stosowania prawa oraz jego doskonalenie.

Przyjęto również założenie, że dla osiągnięcia powyższych celów sama analiza dogmatyczna jest niewystarczająca. Za wyjściowe uznano w tym względzie twierdzenie A. Podgóreckiego, że rozwój nauk prawnych nie może się posuwać na przód na drodze rozmyślań czysto spekulatywnych. Nauki prawne mogą dopiero wtedy, gdy zostaną wsparte o wiedzę empiryczną, wstąpić w okres szczególnie płodnego teoretycznego rozwoju. Wówczas czasem i myśl spekulatywna może być wielce pomocna. Wskazane jest bowiem badanie określonych instytucji prawnych z położeniem nacisku na ich stronę funkcjonalną, co wymaga konfrontacji przepisów prawa ze stanem zaistniałym w rzeczywistości. Mając na uwadze powyższe analizie poddano orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, ze szczególnym uwzględnieniem sądów apelacyjnych, a także Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

W pracy wykorzystano również, choć w ograniczonym zakresie, analizę historycznoprawną, uwzględniając główne kierunki zmian normatywnych i podstawowe tendencje legislacyjne. Praca ma charakter teoretyczny, nie przeprowadzono więc badań empirycznych praktyki stosowania prawa.

Poza wstępem i wnioskami końcowymi praca została podzielona na 11 rozdziałów merytorycznych, a jej struktura jest wynikiem przyjętego toku rozważań. Początkowo poruszono kwestie ogólne związane z zasadą skargowości, zakreślono krótki rys historyczny, tak co do zasady skargowości jak i poszczególnych skarg, po to, by następnie odnieść się do poszczególnych skarg i zagadnień bardziej szczegółowych, takich jak funkcje i istota aktu oskarżenia. W dalszej kolejności omówiono podstawy i procedurę stosowania dla poszczególnych skarg.

Pierwszy rozdział poświęcony jest zasadzie skargowości w ujęciu historycznym. Podjęto w nim zagadnienie genezy i kształtowania się zasady skargowości w procesie karnym oraz poszczególnych skarg oskarżycielskich, na przestrzeni dziejów, począwszy od czasów starożytnych, poprzez średniowiecze aż po nowożytny proces karny. Pozwoliło to na wskazanie istotnych różnic w poszczególnych modelach procesu, od inkwizycyjnego, poprzez mieszany po skargowy.

Rozdział drugi dotyczy zasady skargowości we współczesnym procesie karnym. Jego celem jest jej zdefiniowanie takich pojęć jak zasada procesowa, skarga w procesie karnym i jej znaczenie, rodzaje skarg oraz ukazanie zasady skargowości i jej funkcji na tle konkurujących

zasad: oficjalności i legalizmu. Uwzględnienie tych pojęć, a także porównanie historyczne i systemowe, pozwoliło na wysunięcie wniosków mających istotne znaczenie dla dalszych bardziej szczegółowych rozważań.

Rozdział trzeci koncentruje się na istocie i funkcjach aktu oskarżenia w kontekście funkcji ochrony interesu publicznego, skargi oskarżycielskiej jako przesłanki procesowej, granic aktu oskarżenia w aspekcie ram sądowego rozpoznania sprawy.

Kolejne rozdziały poświęcone zostały poszczególnym aktom oskarżenia. Wskazano w nich na podmioty uprawnione do ich wniesienia, zakres przedmiotowy oraz istotę i funkcję. Mając na uwadze doktrynalne podziały skarg i rozbieżności co do sposobu ich klasyfikacji przyjęto podział skarg oskarżycielskich, który uznano za najpełniejszy i najbardziej adekwatny do przyjętych w pracy założeń.¹ Odnotować jednak należy, że możliwe jest przyjęcie jeszcze innego sposobu systematyzacji aktów oskarżenia.²

W związku z tak wskazanym podziałem rozdział czwarty poświęcono zwykłemu aktowi oskarżenia, rozdział piąty – uproszczonemu, rozdział szósty – aktowi oskarżenia z wnioskiem prokuratora o skazanie oskarżonego bez rozprawy, rozdział siódmy – subsydiarnemu aktowi oskarżenia oskarżyciela posiłkowego, rozdział ósmy – aktowi oskarżenia z oskarżenia prywatnego, rozdział dziewiąty – pozostałym aktom oskarżenia, to jest: wzajemnemu, poprawionemu i uzupełnionemu oraz ustnemu lub dodatkowemu.

W rozdziale dziesiątym odniesiono się do formy zwykłego aktu oskarżenia, jego elementów składowych, w tym jego struktury, układu i poszczególnych części, a także języka. Poruszono także zagadnienia takie jak np. wskazanie danych osobowych oskarżonego,

¹ Ze względu na podmiot uprawniony do złożenia aktu oskarżenia wyróżniono: publiczny akt oskarżenia, akt oskarżenia składany przez pokrzywdzonego działającego jako oskarżyciel posiłkowy, prywatny akt oskarżenia, a także wzajemny akt oskarżenia.

² Rodzaje aktów oskarżenia: 1. zwykły akt oskarżenia, 2. uproszczony akt oskarżenia, 3. akt oskarżenia z wnioskiem prokuratora o skazanie oskarżonego bez rozprawy, 4. subsydiarny akt oskarżenia oskarżyciela posiłkowego, 5. akt oskarżenia z oskarżenia prywatnego, 6. wzajemny akt oskarżenia, 7. poprawiony i uzupełniony akt oskarżenia 8. ustny lub dodatkowy akt oskarżenia. W doktrynie wyróżnia się ponadto szczególne akty oskarżenia, a wśród nich uproszczone akty oskarżenia i namiastki aktu oskarżenia. Przy tak zakreślonym podziale do uproszczonych aktów oskarżenia zalicza się: 1. akt oskarżenia z wnioskiem o skazanie bez rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.), 2. akt oskarżenia sporządzony w dochodzeniu przez prokuratora, policję lub organ wskazany w art. 325d k.p.k., który może nie zawierać uzasadnienia (art. 332 § 3 k.p.k.), 3. akt oskarżenia składany przez oskarżyciela prywatnego; 4. ustne rozszerzenie przedmiotowe aktu oskarżenia (proces wpadkowy z art. 398 § 1 k.p.k.).

informacji o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego, opisu czynu i jego kwalifikacji prawnej, wskazanie popełnienia czynu w warunkach powrotu do przestępstwa lub w zorganizowanej grupie przestępczej, sądu właściwego do rozpoznania sprawy, uzasadnienia, podpisu oskarżyciela, listy osób, których wezwania oskarżyciel żąda, wykazu dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel, wniosku o zaniechanie wezwania niektórych świadków, listy ujawnionych pokrzywdzonych.

Świadomie i celowo w pracy nie zostały zawarte rozważania na temat kontroli formalnej aktu oskarżenia, bowiem uznano, że jako czynności sądu podejmowane już po wniesieniu aktu oskarżenia wykraczają one poza temat i przyjęty w pracy zakres rozważań.

W rozdziale jedenastym skoncentrowano się natomiast na analizie instytucji surogatów aktu oskarżenia, czyli skarg zastępujących akt oskarżenia, skupiając się na namiastkach aktu oskarżenia, do których zalicza się: 1. wniosek o skazanie bez rozprawy (art. 335 § 2 k.p.k.), 2. wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 k.p.k.), 3. wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 k.p.k.), 4. wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym (art. 517b § 1 k.p.k.) oraz 5. pisma procesowe zastępujące akt oskarżenia i spełniające funkcje podobne do niego.

Przeprowadzone w pracy rozważania oraz ilustrujące je przykłady z praktyki orzeczniczej w pełni potwierdzają tezę, iż wprowadzenie aktu oskarżenia wraz z pozostałymi skargami zasadniczymi tworzą spójny system skarg pozwalający na prawidłową realizację zasady skargowości, lecz regulacje szczegółowe w tym zakresie wymagają pewnej korekty legislacyjnej. Zaproponowane w tym zakresie zmiany normatywne i postulaty *de lege lata* zmierzają z jednej strony do usprawnienia postępowania i zwiększenia gwarancji procesowych jego uczestników, a z drugiej strony – do doprecyzowania wzajemnej relacji pomiędzy poszczególnymi skargami i uszczegółowienia ich formy.